

Hoe sterk zijn die ‘sterke’ werkwoorden eigenlijk?

In het Nederlands, net als in de meeste andere Germaanse talen, hebben we twee manieren om de verleden tijd te vormen. De zogenaamde ‘sterke’ werkwoorden veranderen van stamklinker (*zing-zong*), terwijl de zogenaamde ‘zwakke’ werkwoorden *del te* toevoegen aan de stam (*speel-speelde*). Niet alle zwakke werkwoorden zijn echter altijd zwak geweest en de sterke zijn niet altijd sterk geweest. Vooral een drift naar de *default* zwakke vervoeging was – en is nog steeds – duidelijk merkbaar. Waar we vroeger *moe-len*, *besieven*, *stieten* en *hieten* zeiden, zeggen we nu *maalden*, *beseften*, *stootten* en *heet-ten*. Dit is een logische evolutie, want de zwakke vervoeging is heel gemakkelijk te ont-

houden: je voegt gewoon *delte* toe aan de stam van het werkwoord, ongeacht de stamklinker van het werkwoord. Bij de sterke vervoeging daarentegen moet je weten naar welke klinker te veranderen en dat lijkt soms heel willekeurig (we zullen later zien dat dit niet zo is). Bovendien is de zwakke vervoeging op alle werkwoorden toepasbaar, of ze nu tot onze erfwoordenschat behoren, uit het Engels ontleend zijn of zelfs verzonnen zijn (Pijpops et al. 2015). Denk maar aan *hij whatsappte* of *hij smurfte*. Daarom is het helemaal niet vreemd dat we naast *ried*, *voer*, *woei*, *school* ook *raadde*, *vaarde*, *waaide* en *schulde* zeggen. Eigenlijk is het misschien juist vreemder dat andere werkwoorden sterk blijven. Om het met de woorden van Van Haeringen (1940: 241) te zeggen: “Te midden van dit vereenvoudigde en op ‘efficiency’ berekende grammatisch systeem staat het sterke verbum in zijn wonderlijke grilligheid en onregelmatigheid als een zonderling anachronisme”.

Hoe komt het nu dat sommige werkwoorden wel verzwakken en andere niet? Waarom klinken *loopte*, *blijfde* en *neemde* ons zo gek in de oren? Als we kijken naar de verschillen tussen werkwoorden als *lopen*, *blijven* en *nemen* aan de ene kant en *raden*, *varen*, *waaien* aan de andere kant, zien we dat we de eerste bijna dagelijks nodig hebben, terwijl we die laatste helemaal niet zo vaak gebruiken. Het gaat hier, met andere woorden, over de frequentie van de werkwoorden. Omdat we de verleden tijd van hoogfrequente werkwoorden veel vaker nodig hebben, kunnen we deze ook beter onthouden en schakelen we minder snel terug op de *default* zwakke vervoeging, terwijl we dat soms wel doen als we de verleden tijd van een laagfrequent werkwoord moeten geven. Hoogfrequente werkwoorden verzwakken dus veel minder dan hun laagfrequente collega’s (o.a. Lieberman et al. 2007; Carroll et al. 2012; De Smet & Van de Velde te verschijnen).

Toch zijn er ook werkwoorden met een lage frequentie die niet zwak zijn geworden. Werkwoorden als *spruiten*, *ontluiken*, *stuiven* en *pluizen* komen niet al te vaak voor, maar ze vertonen nog steeds sterke verleden tijden. Wat opvalt aan deze werkwoorden is dat ze allemaal dezelfde stamklinker hebben en dezelfde verleden tijd (*spruiten-sproot*, *ontluiken-ontlook*). Dit is niet het enige patroon dat we kunnen onderscheiden: historisch kunnen we de sterke werkwoorden in zeven klassen indelen (zie: Tabel 1). Sommige klassen zijn bovendien al wat drukker bevolkt dan andere. Zo kan je voor de klasse met *spruiten-sproot-gesproten* waarschijnlijk gemakkelijk nog een twintigtal leden opsommen, terwijl dat een stuk moeilijker is voor de klasse met *varen-voer-gevaren*. Doordat we de werkwoorden uit klassen met veel leden vaker tegenkomen, kunnen we hun patroon beter onthouden en schakelen we minder over op de zwakke vervoeging, terwijl we werkwoorden uit kleinere klassen juist sneller verzwakken (o.a. Knooihuizen & Strik 2014; Hoekstra et al. 2018).

I.	/ɛi-e-e/	<i>blijven-bleef-gebleven</i>
II.	/i-o-o/ /oey-o-o/	<i>bieden-bood-geboden</i> <i>spruiten-sprout-gesproten</i>
III.	/i-ɔ-ɔ/ /ɛ-ɔ-ɔ/	<i>binden-bond-gebonden</i> <i>gelden-gold-gegolden</i>
IV.	/e-a-o/	<i>nemen-nam-genomen</i>
V.	/e-a-e/	<i>genezen-genas-genezen</i>
VI.	/a-u-a/	<i>varen-voer-gevaren</i>
VII.	X-/i/-X	<i>lopen-liep-gelopen</i>

Tabel 1 – De zeven historische klassen.

Het klinkerpatroon van de werkwoorden speelt ook nog op een andere manier een rol. Bij sommige werkwoorden is de klinker van de verleden tijd dezelfde als de klinker van het voltooid deelwoord, terwijl de tegenwoordige tijd een andere klinker vertoont. We zien dan een ABB-patroon (*schuilen-school-gescholen*). Bij zulke werkwoorden beschermen de sterke verleden tijd en het sterke voltooid deelwoord elkaar als het ware van verzwakking door die gedeelde klinker en zetten ze zich samen af tegen de tegenwoordige tijd zodat er een duidelijk onderscheid ontstaat tussen de tegenwoordige tijd enerzijds en alle andere secundaire vormen anderzijds. Andere werkwoorden hebben dezelfde klinker in de tegenwoordige tijd en het voltooid deelwoord, terwijl de verleden tijd de vreemde eend in de bijt is, zoals bijvoorbeeld bij *raden-ried-geraden*. Deze werkwoorden vertonen een ABA-patroon. Doordat de verleden tijd hier alleen komt te staan, zien we hier ook vaak zwakke vormen verschijnen. Tot slot zijn er ook werkwoorden waarbij elke klinkerverandering op zichzelf staat (tegenwoordige tijd, verleden tijd en voltooid deelwoord vertonen elk een andere klinker, bijvoorbeeld *nemen-nam-genomen*, een ABC-patroon) en die daardoor ook minder bestand zijn tegen verzwakking (Van Haeringen 1940; Van de Velde & Kestemont 2015; De Smet & Van de Velde te verschijnen).

Verder zijn er nog een heleboel kleinere factoren die kunnen beïnvloeden welke werkwoorden eerder verzwakken dan andere. Zo kan bijvoorbeeld homonymie een rol spelen. Als een sterk werkwoord homoniem is met een zwak werkwoord, dan kan het wel eens gebeuren dat we ons van vervoeging vergissen en dat het sterke werkwoord zwak voorkomt (of het zwakke werkwoord sterk). Zo vertoont *scheppen* ('creëren') soms zwakke vormen door verwarring met het zwakke werkwoord *scheppen* ('putten, ergens uithalen'). Ook komt het voor dat de sterke verleden tijd homoniem is met een ander werkwoord, bijvoorbeeld *roken* (verleden tijd *ruiken*) en *roken* ('rook verspreiden'). In deze gevallen zou het kunnen dat het sterke werkwoord juist langer sterk blijft, omdat we gewend zijn aan de vorm van de verleden tijd en deze vorm sterker in ons geheue-

gen staat dan bij werkwoorden waarbij de sterke werkwoordsvorm nergens anders voorkomt (zoals bijvoorbeeld *rieden*, *hieuwen*).

Soms willen we echter juist vermijden dat er homonymie ontstaat, want dat kan zorgen voor ambiguïteit. Als een werkwoord waarvan de stam eindigt op een dentaal (een *d* of *t*) zwak wordt, dan is dat werkwoord in het meervoud in gesproken taal (en in geval van werkwoorden met een dubbele *d* of *t* ook in geschreven taal) niet meer te onderscheiden van de tegenwoordige tijd. *We bidden* en *we zitten* kunnen zowel een zwakke verleden tijd als een tegenwoordige tijd uitdrukken. Omdat we die ambiguïteit willen vermijden, zou het kunnen dat deze werkwoorden ook langer hun niet-ambigue sterke vormen houden.

Het wordt dus al snel duidelijk dat welke werkwoorden verzwakken bepaald wordt door een samenspel van verschillende factoren. En hoewel heel wat werkwoorden al zijn verzwakt en er nog heel wat aan het verzwakken zijn, bestaan er ook nog veel sterke werkwoorden die beschermd worden door hun hoge frequentie of door hun veelvoorkomende patroon en die bijna nooit zwak (zullen) voorkomen. Zoals Van Haeringen in 1940 het al had over de “taaie levenskracht” van de sterke werkwoorden, zo moeten we tot dezelfde conclusie komen wanneer we de vraag uit de titel beantwoorden. Dus, hoe sterk zijn die ‘sterke’ werkwoorden nu eigenlijk? Best nog wel sterk.

Referenties

- Carroll, R., R. Svarc & J. Salmons. (2012). “Quantifying the evolutionary dynamics of German verbs”. In: *Journal of Historical Linguistics*, 2, p. 153-172.
- De Smet, I. & F. Van de Velde (te verschijnen). “Reassessing the evolution of West-Germanic preterite inflection”.
- Hoekstra, E., A. Merkuur, M. Sloos & J. van de Weijer. (2018). “Calculating a pattern’s competitive strength: completion between /æ/ and / / in irregular simple pasts and past participles in English”. In: *The Mental Lexicon*, 13, p. 143-157.
- Knooihuizen, R. & O. Strik. (2014). “Relative productivity potentials of Dutch verbal inflection patterns”. In: *Folia Linguistica Historica*, 35, p. 173-200.
- Lieberman, E., J. Michel, J. Jackson, T. Tang & M. Nowak. (2007). “Quantifying the evolutionary dynamics of language”. In: *Nature*, 449, p. 713-716.
- Pijpops, D., K. Beuls & F. Van de Velde (2015). “The rise of the verbal weak inflection in Germanic: An agent based model”. In: *Computational Linguistics in the Netherlands Journal*, 5, p. 81-102.
- Van de Velde, F. & B. Kestemont. (2015). ‘Using mixed-effects logistic regression to

32ste HSN-Conferentie

assess the determinants of regularisation of strong inflection in Dutch'. Paper, gepresenteerd op SLE 48 Workshop. Shifting classes: Germanic strong and weak preterites and participles. Leiden, 3 September 2015.

Van Haeringen, C.B. (1940). "De taaie levenskracht van het sterke werkwoord". In: *De Nieuwe taalgids*, 31, p. 241-255.